

FROM THE HISTORY OF ROMANIAN-SLOVAK CULTURAL RELATIONS. ROMANIAN- SLOVAK CULTURAL AGREEMENT (1942)

Radu Florian Bruja

Lecturer, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: In the years of the Second World War, cultural diplomacy seemed to be the last resort to which the government of a state would appeal to pursuing its foreign policy interests. But it was precisely this field that would be given increasing importance in the difficult years of 1939-1944. In the bilateral relations between the Axis states and its partners cultural diplomacy had a prominent propaganda goal. In justifying territorial claims it was necessary to coordinate projects with historical, geographic, scientific, ethnic or cultural arguments to support political views. Slovakia gained an increasingly important role on Romania's cultural agenda. The most important moment of the Romanian-Slovak relations was the signing of the Cultural Agreement between the two countries. The signing of such a cultural agreement was not possible before 1942 because a similar one had not yet been signed by the two countries with Germany. The agreement was supposed to be a model of the one signed by each country with the Reich. Thus, the agreements represented the commitment of two states to cooperate on the realm of ideas and culture. This meant that the two signatories of the agreement could promote among their peoples understanding and sympathy for the highest goods and values of the other country. This study will focused on analysis of Cultural Agreement and the role played by it in tightening bilateral relations between Romania and Slovakia.

Keywords: Cultural Diplomacy, Cultural Agreement, Lectureship, Slovak minority, Slovak schools

Apărută spre finele secolului la XIX-lea diplomația culturală, cu o evoluție reprezentativă după cel de al doilea război mondial, a fost marcat momente semnificative din trecutul istoric. În general, ea are ca obiectiv stabilirea, dezvoltarea și întărirea relațiilor culturale proiectând un sistem de valori cu ajutorul cărora statele își promovează o imagine pozitivă în mediul internațional. Diplomația culturală a devenit pregnantă pe agenda internațională completând-o pe cea clasică și pe cea economică. Statele au folosit acest tip de diplomație pe parcursul timpului pentru a-și lărgi cooperarea cu partenerii externi în plan politic. În anii celui de al doilea război mondial puțini au fost cei care au crezut că diplomația culturală poate avea un rol în plan extern. A fost meritul unor politicieni care au folosit-o în scop politic, dându-i o contotație propagandistică. România a înțeles că în raporturile bilaterale dintre statele Axei diplomația culturală poate oferi argumente pentru justificarea unor deziderate politice. Oferind argumente istorice, geografice, științifice, etnice sau culturale, acest tip de diplomație a stat la baza strângerii relațiilor cu țările care aveau diferende politico-teritoriale cu Ungaria. Astfel, Slovacia a devenit tot mai importantă pe agenda politică a României. Cele două țări au fost victimele revizionismului maghiar și strângerea relațiilor bilaterale implica crearea unui dosar comun cu argumente multiple care să contracareze Budapesta. Subiectul nu a fost tratat corespunzător în istoriografia românească¹. Istoricii slovaci au acordat mai multe pagini acestei teme dar fără să se fi utilizat toate sursele existente și fără să fi analizat problematica în toată complexitatea ei².

¹ Vezi studiul nostru *Cultură și propagandă. Asociația culturală slovaco-română*, în "Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol", LIII, Iași, 2016.

² Jana Bauerová, *Slovensko a Rumunsko v rokoch 1939-1944*, Filozofická Fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave, 2014.

Dacă în anii 1939-1940 relațiile dintre București și Bratislava au rămas relativ reci, din 1941 cele două a devenit tot mai apropiate. Până la acel moment, Asociația culturală slovacă-română a fost singura instituție care s-a implicat în apropierea bilaterală în plan cultural. Abia anul 1942 a adus o numeroasă listă de evenimente în domeniul cultural. Cel mai important moment al relațiilor româno-slovace a fost negocierea unui acord cultural dintre cele două țări. Apărute înaintea celui de al doilea război mondial, acest tip de înțelegeri au fost tratate cu superficialitate de către diplomația românească. Încă din anii '20 România semnase astfel de acorduri cu Cehoslovacia, Polonia și Franța dar acestea nu au fost lărgite. Abia nevoia străngerii rândurilor și sarcina propagandistică pe care cultura a căpătat-o tocmai în anii sângeroasei confruntări a impus semnarea unor acorduri culturale între România și partenerii săi din Pactul Tripartit. Prin intermediul tratatelor și acordurilor biltarale, diplomația românească a urmărit promovarea potențialului cultural-istoric, fiind considerată un domeniu de nișă al relațiilor internaționale. Între România și Slovacia s-au semnat mai multe acte bilaterale care făceau din colaborarea dintre cele două țări o realitate. În ianuarie 1942, Mihai Antonescu și-a anunțat dorința de a-i întâlni pe premierii slovac, Vojtech Tuka, și croat, Mladen Lorković, pentru a negocia un acord cultural³.

În vederea realizării acordului, la 28 februarie 1942 s-a desfășurat la sediul Ministerului Educației Naționale din Bratislava o conferință la care au participat J. Brichta, șeful secției juridice a Ministerului, Št. Osuský, șeful secției învățământului superior slovac, A. Lacko, șeful relațiilor cu străinătatea și Mihai Pop, atașatul cultural român acreditat la Bratislava. Ei au avut în vedere ca acordul să fie realizat în termeni cât mai largi și să cuprindă înțelegeri privind învățământul, schimbul de profesori universitari și specialiști, crearea de biblioteci, organizarea de expoziții, proiecții de film etc. Un punct care a fost dezbătut privea școlile cu predare în limba slovacă din România și vechiul statut al acestora conform convenției din 1936 dintre România și Cehoslovacia. Astfel din cei 21 de dascăli, 18 erau cetățeni slovaci și trei erau cetățeni români de etnie slovacă, dar care și-au făcut studiile în Slovacia. Brichta a propus ca școlile respective să fie perfect integrate în sistemul de învățământ românesc iar învățătorii să fie plătiți de statul român. El dorea ca dascălii indiferent dacă au studiat în România sau în Slovacia, să beneficieze de aceleași diplome recunoscute de statul român. Brichta propunea ca învățătorii proveniți din Slovacia să primească cetățenia română pentru a-și putea echivala mai ușor diplomele, dacă aveau vechimea necesară cerută de legile României. Juristul slovac mai propunea înființarea unei școli slovace medii cu profil agrar la Nădlac. La rândul său, Št. Osuský a susținut punctul de vedere slovac privitor la studiile universitare. El dorea ca lectoratele existente să fie dublate de catedre de limba slovacă în România, respectiv limba română în Slovacia, și de institute de profil care să faciliteze schimbul de profesori și studenți. Pentru mai buna organizare a acestor mobilități el propunea ca acestea să fie înființate concomitent. Întregul dosar al dezbaterilor a fost înaintat Legației României. Gh. Elefterescu, ministrul român acreditat în Slovacia, a amânat luarea unei decizii solicitând să fie pus la curent cu toate detaliile privind învățământul minoritar din România⁴.

O ofensivă culturală care ascundea una diplomatică stătea la baza acestor acorduri. În 1942, Mihai Antonescu a înțeles că războiul se va prelungi mult timp iar sorții acestuia nu mai erau clari. În aceste condiții era nevoie de o nouă strategie de colaborare pe linia anti-maghiară. Ofensiva diplomatică a trecut pe tărâm cultural. Acordul era negociat în numele președintelui Republicii Slovacia, Jozef Tiso, de către Július Stano, respectiv a regelui Mihai I din partea României de către Mihai Pop, cu dorința ca acesta să „se dezvolte într-o strânsă colaborare în plan cultural, printr-o mai adâncă cunoaștere reciprocă a vieții culturale a celor două popoare”⁵.

Proiectul a fost redactat încă din 1941 proiectul cultural româno-slovac a fost îndelung pregătit, fără să fie semnat de cele două părți. Necesitatea semnării unui astfel de acord cultural a fost sugerată de mai mulți profesori universitari și personalități artistice din Slovacia la inițiativa ministrului slovac al Comunicațiilor, Július Stano. Asociația slovacilor de peste hotare a solicitat, la rândul ei, ca acordul să se

³ Dagmar Čierna-Lantayová, *Medzinárodné a vnútropolitické factory slovensko-mad'arského vzt'ahu v období 1939-1945*, în *Slovenská republika 1939-1945 v medzinárodných súvislostiach*, Bratislava, Edita Ivančková kol., 2012, p.175.

⁴ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, (în continuare AMAE), Fond 71 Slovacia, vol. 12, f.88-90.

⁵ Loc. cit., f.9-12.

realizeze cât mai repede deoarece ei îi aveau în supraveghere și pe slovacii din România. Asociația dorea „să codifice starea actuală a școalelor slovace din România, pentru a putea dovedi prin ea străinătății, cât de bine înțelege România să trateze minoritatea slovacă, în comparație cu tratamentul vitreg pe care această minoritate îl are în Ungaria”. Cum în Slovacia nu trăia o minoritate românească, Asociația slovacilor de peste hotare propunea ca partea slovacă să ofere alte avantaje României⁶.

Acordul conținea 13 articole și un Protocol adițional alte șapte. Primul articol prevedea înființarea unor Asociații culturale româno-slovace la București și Bratislava cu scopul de a contribui la strângerea legăturilor dintre intelectualitatea din cele două țări. Articolul următor stabilea continuarea activității Lectoratului de limba română de pe lângă Universitatea din Bratislava și înființarea unuia de limbă slovacă la Universitatea din București. Numirea profesorilor urma să se facă de către Ministerele Instrucțiunii din țara acreditată în țara acreditantă. Articolul următor avea în vedere transformarea, în viitor, a Lectoratelor în Catedre de limba română la Universitatea din Bratislava, respectiv slovacă la cea din București, profesorii care urmau să țină cursurile urmând să fie numiți de către Ministerele de resort ca în cazul articolului precedent. Guvernele celor două țări se obligau să înlesnească schimbul de profesori, cercetători și artiști între cele două țări pentru ținerea de conferințe și călătorii de studii.

Articolul 5 avea în vedere mobilitățile studențești care trebuiau să se realizeze prin crearea de burse de studiu, acordarea de fonduri pentru aceste burse, recunoașterea diplomelor de studii și echivalarea lor în ambele țări și organizarea de cursuri de vară pentru studenți și profesori. Astfel erau create comisii speciale pentru acordarea de burse în condiții financiare și valutare echivalente, reglementau modalitatea prin care se echivalau cursurile și diplomele obținute și se îngrijeau ca profesorii și studenții să poată face deplasarea în țările semnatare.

Articolul următor avea în vedere colaborarea pe linie artistică între instituții similare pentru susținerea unor spectacole de teatru, muzicale și evenimente artistice. Articolul 7 avea în vedere emisiunile radiofonice din cele două țări prin schimburi de materiale și programe radio, prin popularizarea culturii, limbii, literaturii, istoriei, muzicii, folclorului și vieții cultural artistice dintre cei doi parteneri. Următorul articol avea în vedere crearea de cercuri literare și științifice în cele două țări pentru cunoașterea reciprocă a valorilor culturale și științifice aparținând fiecărui popor. Guvernele celor două state, prevedea articolul 9, avea în vedere tipărirea de cărți, opere muzicale și prezentarea de filme, distribuirea de fotografii și material publicitar pentru cunoașterea reciprocă atât a valorilor culturale, științifice și spirituale dar și a personalităților din domeniile respective din cele două țări. Un articol completa colaborarea și în domeniul turistic avându-se în vedere în principal scriitorii, ziariștii și tineretul din cele două țări. Prin acest articol se solicita guvernelor celor două țări să solicite traducerea operelor literare, muzicale, a filmelor cinematografice și să le ofere partenerilor. Articolul avea în vedere înființarea de cercuri științifice, literare și artistice care să promoveze activitatea științifică și creațiile din domeniul artistic și cultural din cele două țări.

În articolul 11 România se obliga să susțină minoritatea slovacă prin înființarea de școli în limba maternă și să le întrețină pe cele existente deja în localitățile: Mocrea, Nădlac, Nădlac Vii, Peregul Mare, Semlac, Țipar (din județul Arad), Poiana Micului (jud. Câmpulung Bucovina), Brestovăț, Butin, Tes, Vucova (Jud. Timiș). Acestea funcționau, conform legii învățământului, cu același regim ca și școlile românești. Articolul prevedea ca guvernul slovac să susțină aceste școli prin trimiterea unor profesori slovaci să predea. Ambele state trebuiau să se preocupe de salarizarea dascălilor din școlile slovace. Ministerele de resort erau solicitate să caute mijloacele cele mai potrivite pentru realizarea acestor prevederi. Protocolul adițional completa textul acordului referitor la problema școlilor slovace din România. Se avea în vedere mai ales numărul de ore de limbă slovacă și cel de ore de limbă română care trebuiau să fie introduse în programa școlară. Articolul 12 solicita Ministerelor de Finanțe și Economiei Naționale din ambele țări să negocieze un acord financiar pentru crearea unor fonduri care să asigure finanțarea activităților propuse în acordul cultural. Articolul 13 prevedea înființarea unei comisii culturale mixte, cu un număr egal de membri din partea celor două țări, care urmau să se întrunească anual, odată la

⁶ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare SANIC) Fond Ministerul Propagandei Naționale. Presa externă, dosar 1243, f.10.

București, odată la Bratislava. Comisia trebuia să folosească mijloacele diplomatice pentru a ține legătura și să întocmească un regulament care să completeze acordul cultural. Ultimul articol prevedea modul prin care părțile puteau renunța la acord stipulându-se un termen prealabil de șase luni până la încheierea sa. Au fost redactate două documente, unul în limba română și celălalt în limba slovacă „ambele texte având valoare de original”⁷.

Acordul era completat de un protocol adițional în șapte articole care avea în vedere modalitățile prin care se puneă în practică textul. Comisia mixtă culturală trebuia să se îngrijească de organizarea conferințelor, călătoriilor de studii și vizitelor culturale care urmau a se organiza. Autoritățile competente întocmeau anual lista cu personalitățile literare, științifice și culturale care urmau să participe la evenimente. Programul acestora urma să fie negociat de cele două părți. Articolul secund avea în vedere situația școlilor cu predare în limba slovacă de pe teritoriul României. Guvernul slovac numea un împuternicit care ținea legătura direct cu Ministerul Educației Naționale din București în problemele privind școlile amintite, putea face inspecții în aceste școli, putea face propuneri pentru îmbunătățirea programei școlare pe linie didactică, pedagogică și organizatorică. Articolul 3 privea învățatorii și profesorii proveniți din Slovacia care predau în școlile slovace din România și care puteau primi cetățenia română. Însărcinatul slovac participa la concursul pe post pentru acești dascăli și supraveghea procesul didactic, în colaborare cu reprezentanții români. Comisia culturală mixtă stabilea modalitățile de completare a programei școlare din aceste unități de învățământ și modul cum erau selectați profesorii și învățatorii. De salarizarea lor se ocupa în întregime statul slovac. Următoarele două articole prevedeau că în clasele I și a II-a predarea se făcea exclusiv în limba slovacă iar din clasa a III-a era introdusă și gramatica limbii române. Numărul de ore maxim pentru orele în limba română era de 8 ținându-se seama de programele analitice ale materiilor respective. Manualele și materialele didactice folosite erau tipărite în România și aveau aprobarea specială a autorităților române de resort. Până la tipărirea unei cantități suficiente de materiale didactice erau acceptate și manuale și materiale aduse din Slovacia cu aprobarea Ministerului Educației Naționale de la Bratislava. Un alt articol avea în vedere ca membrii comisiei mixte să fie numiți și reprezentanți ai presei din cele două țări având în vedere modalitățile de colaborare pe linia mass media. Ultimul articol prevedea că Protocolul adițional intra în vigoare odată cu Acordul cultural⁸.

La scurt timp, proiectul de acord cultural româno-slovac a suferit unele modificări dar fără diferențe majore. Astfel, art. 6 prevedea că fiecare din semnatari trebuia să înainteze o listă cu personalități din domeniile avute în vedere în acord și programul după care urmau să se realizeze întâlnirile. Art. 7 prevedea înființarea unui Comitet de presă româno-slovac alcătuit din șase membri – câte trei de fiecare parte – care urma să se întrunească periodic pentru a afla starea de lucruri din cele două țări. Articolul următor avea în vedere schimburi culturale în domeniul muzical și teatral. Art. 9 prelua vechile prevederi ale proiectului privind emisiunile radiofonice. Art. 10 se referea la înființarea unor asociații cu caracter științific, literar și artistic iar art. 11 dispunea traducerea și difuzarea de cărți, tipărituri, filme, opere muzicale, material publicistic și fotografii „menit să illustreze fapte, date, oameni de seamă și istoria celor două popoare”. Articolul al 12-lea prevedea acordarea de facilități pentru ca ziaristii și scriitorii din cele două țări să poată călători mai ușor în cadrul schimburilor de vizite punându-se accentul pe mobilitățile tinerilor. În fapt micile modificări veneau să clarifice unele detalii fiind prevăzute în protocolul adițional. Art. 13 venea cu o noutate. Conform acestuia se propunea constituirea unui fond cultural, în baza unei înțelegeri dintre Ministererele de Finanțe și Economie din cele două țări. Acest fond trebuia să se supună unui regim de control similar „o atenție specială fiind acordată necesităților de transfer a sumelor provenind de la diferitele manifestări intelectuale sau artistice, organizate sau controlate de către unul sau altul din cele două guverne”. Articolul final rămânea la fel⁹. Deși partea română a avut unele rezerve deoarece nu erau finalizate acordurile similare cu Germania și Italia și s-ar fi creat un precedent, slovacii au propus să se finalizeze cât mai repede. Problema școlilor cu predare în limbile minorităților îi interesau

⁷ AMAE, Fond 71 Slovacia, vol. 12, f.9-12. Textul poate fi văzut și în SANIC, Fond Ministerul Propagandei Naționale. Presa externă, dosar 1260, f.52-54; deasemenea, el nu a scăpat atenția autoarei slovace Jana Bauerová, *op. cit.*, p.164.

⁸ AMAE, Fond 71 Slovacia, vol. 12, f.13-14.

⁹ AMAE, Fond 71 Slovacia, vol. 12, f.101-104.

în mod deosebit și pe germani. Nu întâmplător germanii au fost surprinși de rapiditatea cu care s-a realizat acordul româno-slovac. Diplomatul german Manfred von Killinger l-a abordat pe ministrul slovac acreditat la București, Ivan Milecz, pe această problemă. Diplomatul slovac a mărturisit, la fel ca și Mihai Antonescu că cele două țări sunt suverane și nu au statut de protectorat, deci puteau să negocieze și să semneze convenții fără să aștepte acordul germanilor¹⁰. Ivan Milecz a fost abordat și de către diplomatul maghiar acreditat la București care i-a solicitat un exemplar al tratatului. Diplomatul maghiar era interesat de aspectele care priveau minoritatea slovacă din România. Milecz l-a refuzat deși câteva zile mai târziu acest acord avea să fie publicat în presa din cele două țări¹¹.

În aprilie 1942 proiectul de acord cultural a suferit noi modificări. În luna iulie 1942 a fost înaintată o invitată și Croația¹². Aceste mici modificări deși nu aduceau nici o schimbare importantă în textul acordului au amânat semnarea înțelegerii finale. În toamnă ideea a fost reluată. Acum se vorbea de o Convenție între cele două țări. La 9 noiembrie a fost propus textul Convenției care îl copia pe cel a proiectului de acord cultural fără nici o modificare¹³. Dar la scurt timp a apărut un nou proiect de Convenție care modifica ultimele articole. Astfel, art. 6 prelua textul art. 13 din statutul Societății mixte româno-slovice. Art. 7 nu mai amintea de Comitetul de presă ci de sprijinirea posturilor de radio din România și Slovacia în acțiunea lor de popularizare a culturii, artei și științei din cele două țări. Art. 8 și 9 aminteau de obligația guvernelor de a susține colaborarea în domeniul cultural prin înființarea unor asociații cu caracter literar, artistic și științific și de încurajarea schimbului de cărți și materiale propagandistice diverse privind viața culturală și științifică din cele două state aliatare. Art. 10 prelua propunerea de intensificare a schimburilor din domeniul turistic dintre România și Slovacia, avându-se în vedere tineretul și reprezentanții presei. Art. 11 revenea la problema școlilor primare și secundare din țară, fiind amintite aceleași localități din primul proiect de acord. Erau introduse în plus școlile din localitățile Berzovia și Vermeș din județul Caraș și Scaiva din județul Severin. Art. 13 rămânea în aceeași termeni referitori la comisia culturală mixtă iar ultimul prevedea aceleași modalități de intrare în vigoare și reziliere¹⁴.

A existat și un alt proiect, mai simplu care avea în vedere aceleași prevederi de ansamblu. Conform acestuia, art. 2 vorbea despre încredințarea de către cele două guverne către diferite instituții care erau însărcinate cu punerea în aplicare a prevederilor înțelegerii „în legătură cu opera de colaborare intelectuală dintre cele două țări”. Articolul 3 prevedea direcțiile în care se făcea colaborarea: în domeniul educației și a schimburilor inter-universitare și în domeniul literelor, artelor și al relațiilor în plan științific. Următoarele trei articole aduceau în discuție schimburile dintre mediile universitare la nivelul profesorilor și studenților care făceau obiectul acestor mobilități. Art. 7 prelua textul articolului 6 care specifica lista personalităților culturale, artistice și științifice care urmau să facă vizite în țara aliată și modul cum urma să fie stabilit programul acestor vizite. Articolele 8 și 9 aveau în vedere schimburile în domeniile culturale, artistice și științifice, respectiv radiofonice iar art. 10 prevedea că guvernele celor două țări aveau obligația să acorde înlesniri pentru care aceste contacte să poată avea loc. Art. 11 și 12 rămâneau la fel cu cele din ultima propunere de proiect. Dispărea în schimb propunerea de înființare a unui Comitet de presă. Art. 13 prevedea, în continuare, constituirea unui fond cultural iar art. 14 stipula că odată semnată Convenția aceasta intra în vigoare, fără să se mai amintească de modalitatea de revizuire¹⁵.

Semnarea unui acord cultural nu a fost posibilă înainte de 1942 deoarece un acord similar nu fusese încă semnat de cele două țări cu Germania. Acordul era un model al celui semnat de fiecare țară cu Reich-ul. Astfel, acordurile reprezentau „angajamentul luat de două state de a coopera pe tărâmul ideilor și al culturii. Acest lucru însemna că cei doi parteneri semnatori ai acordului pot să promoveze în rândul

¹⁰ Jana Bauerová, *op. cit.*, p.164-165.

¹¹ *Eabidem*, p.165.

¹² AMAE, Fond 71 Slovacia, vol.13, f.8-10.

¹³ *Loc. cit.*, f.115-116.

¹⁴ *Loc. cit.*, f.128-131.

¹⁵ *Loc. cit.*, vol. 12, f.178-183.

popoarelor lor înțelegere și simpatie pentru cele mai înalte bunuri și valori ale celuilalt popor”¹⁶. Cum Convenția culturală dintre Slovacia și Reich a fost semnată în mai 1942 iar cea dintre România și Reich abia în noiembrie 1942, acordul româno-slovac a trebuit să aștepte¹⁷. Nici Slovacia nu a reușit să încheie acorduri similare deoarece depindea de ordinea priorităților din rândul liderilor Axei. Astfel, vizita lui Tuka la Roma a fost amânată în vara anului 1943. În primul rând era așteptat Ion Antonescu în capitala Italiei ceea ce a dus la o nouă modificare a termenului. Apoi, din cauza situației militare nefavorabile din Tunisia și vizita mareșalului român a fost amânată. Dar numai după ce liderul de la București s-a întâlnit cu Mussolini i s-a permis lui Tuka să vină la Roma pentru a discuta acordul cultural italo-slovac¹⁸. Până în acel moment, relațiile culturale au fost coordonate de Asociația slovaco-română. Aceste lungi negocieri și tergivesări au făcut ca acordul să fie semnat la București abia în 1943. Slovaci ar fi preferat ca Acordul Cultural să fie semnat la 14 martie dar românii au motivat că nu s-a găsit un punct de vedere comun asupra tuturor articolelor¹⁹, ceea ce a provocat dezamăgire în Slovacia²⁰.

Delegația Slovaciei a fost invitată în România pentru a participa la evenimentele prilejuite de ziua de 10 mai, ocazie pentru a semna acordul. La 4 mai 1943 a venit la București o delegație culturală slovacă, condusă de Jozef Mračna, în calitate de ministru plenipotențiar, director al afacerilor politice din cadrul Ministerului Afacerilor Externe de la Bratislava. Mai mulți oficiali ai Ministerului au însoțit delegația slovacă în zilele de 6-7 mai. Din delegația mai făceau parte Št. Osuský, de data aceasta în calitate de director al învățământului superior din Slovacia, J. Brichta, directorul învățământului primar din țara aliată, J. Omilyah, secretar de Legație în Ministerul Afacerilor Externe și Francisc Lanak, referent pentru relațiile cu străinătatea din cadrul aceluiași minister. Ulterior, la 8 mai a fost așteptat și J. Sivak, ministrul Educației Naționale din Slovacia. Toți delegații slovaci au fost întâmpinați pe peronul Gării de Nord de Ivan Milecz și conduși la Athenée Palace²¹. Josef Sivak era o importantă personalitate a culturii slovace, om de litere, redactor la gazeta „Slovak”, președinte al Federației Artiștilor Plastici, membru în conducerea Partidului Popular Slovac Hlinka. El a fost întâmpinat la Curtici de reprezentanții Ministerului Afacerilor Externe și ai Ministerului Culturii și așteptați în Gara de Nord de Ion Petrovici și Ivan Milecz, cu întreaga delegație. Primul lucru pe care l-au făcut în București a fost să semneze în registrele Palatului Regal, gest devenit o obișnuință în aceste ocazii. Și un grup artistic slovac a fost invitat în România cu acest prilej pentru a acompania semnarea acordului. Întreaga delegație a fost primită de Mihai Antonescu la Palatul Regal, unde au putut semna în cartea de oaspeți. Cu acest prilej Sivak a fost decorat cu Coroana României²². Delegatul slovac și-a arătat satisfacția față de posibilitatea de a vizita România în ajunul sărbătorii naționale a țării și a precizat că: „Fără a exagera cu fraze de circumstanță importanța acestui acord cultural și a consecințelor sale practice, am dreptul să văd întrânsul înainte de toate o manifestare de simpatie între cele două popoare legate prin multe interese comune și printr-o ideologie înrudită. Colaborarea militară în contra bolșevismului este menită să adâncească această prietenie și să ne obișnuiască a ne găsi alături de câte ori va fi vorba de pericole comune”²³. Actul semnat de cele două părți avea darul de a întări nu numai colaborarea dintre cele două popoare dar și de a asigura o liberă dezvoltare națională și culturală a comunității slovace din România. „Aceasta va permite ca să se formeze noi și noi generații de fervenți susținători ai legăturilor româno-slovace” a completat delegatul. El a apreciat că acordul are darul de a asigura dezvoltarea valorilor culturale ale minorității slovace care a găsit în România „o mamă bună și dreaptă”²⁴.

¹⁶ Irina Năstase-Matei, *Educație, politică și propagandă. Studenți români în Germania nazistă*, Cluj Napoca, Editura Școala Ardeleană; București, Editura Eikon, 2016, p.171.

¹⁷ *Eabidem*, p.172.

¹⁸ Petr Kubik, *Uspěchny a neúspěchny slovenské zahraniční politiky k Itálii 1940-1944*, în *Od Salzburgu do vypuknutia Povstania. Slovenská republika 1939-1945 očami mladých historikov VIII* coord Zostavil Peter Sokolovič, Bratislava, Ustav Pamäti Národa, 2009, p.259.

¹⁹ AMAE, Fond 71 Slovacia, vol. 13, f.213.

²⁰ Loc. cit., f.220.

²¹ SANIC Fond Ministerul Propagandei Naționale. Presa internă, 739/1943, f.122.

²² Loc. cit., f.249-250.

²³ Loc. cit., f.297.

²⁴ Loc. cit., f.298.

În iunie 1943, ministrul Culturii din România a efectuat o vizită în Germania. Prilejul a fost folosit și pentru a vizita Slovacia, încă din mai I. Petrovici anunțându-l pe Sivak prin intermediul Legației Slovaciei de la București²⁵. La 7 iulie acesta a efectuat o vizită în Slovacia pentru a se asigura de ratificarea acordului. Cu același prilej Nicolae Bagdazar, șeful Casei Școlilor, Ioan Capverde, director în Ministerul Educației și Constantin Micu, șef de cabinet au venit cu acordul ratificat în Slovacia. Ei au ajuns cu trenul la Devínska Nová Ves fiind întâmpinați de omologii slovaci, de reprezentanții Societății româno-slovace și de Gh. Elefterescu. O zi, mai târziu, Petrovici a fost decorat cu ordinul Pribina de către președintele Tiso. A urmat o excursie devenită tradițională în Munții Tatra Mare, prilej pentru delegația română de a vizita satul montan cu arhitectură tradițională Ždiar și vestita stațiune Štrbské Pleso. Nu a lipsit o vizită la mausoleul lui A. Hlinka din Ružomberok și o vizită la Turčiansky Sv. Martin, unde au vizitat Muzeul Național²⁶.

Semnarea și ratificarea Convenției culturale au fost tratate ca un eveniment de maximă importanță pentru cele două țări. Legația Slovaciei la București solicita Direcției Presei din cadrul Ministerului Propagandei în mai 1943 să îi pună la dispoziție fotografiile făcute cu prilejul semnării acordului cultural bilateral. Partea slovacă dorea să folosească aceste fotografii în presa din țara aliată care să însoțească articolele ce urmau să vadă lumina tiparului²⁷. În iulie 1943, Legația Slovaciei se interesa pe lângă Direcția Presei din cadrul M.P.N. dacă în presa românească a fost publicat discursul ministrului slovac, Július Stano. Propaganda slovacă dorea ca acest discurs să fie publicat în presa românească²⁸. Presa slovacă a prezentat acordul ca fiind unul din momentele importante ale legăturilor dintre cele două țări în ditirambic stil pe care mass media și l-a însușit în acei ani. „Oficialul „Slovak” a găzduit mai multe articole în numerele din mai 1943 dedicate acestui eveniment. František Hrušovský, membru al Parlamentului slovac declara cu această ocazie că „acordul cultural dintre Republica slovacă și regatul român este manifestarea unei veritabile prietenii slovaco-române și expresia adâncului respect al celor două popoare”. Cu prilejul semnării acordului cultural, Ivan Milecz a redactat un lung raport în care a informat Bratislava asupra seriei de articole semnate de oameni de cultură slovaci care au văzut lumina tiparului în presa românească²⁹. Alexandru Marcu l-a asigurat pe Milecz că presa românească stătea la dispoziția Slovaciei și că cea mai bună dovadă a colaborării dintre cele două națiuni a fost sub forma propagandei demarate de la început de Societatea culturală slovaco-română³⁰.

Diplomația culturală și-a găsit un important loc în relațiile pe care România le-a avut cu diferiții parteneri ai Germaniei naziste în momentul când se părea că acest gen de diplomație nu avea nici o șansă. Anii 1942-1943 au marcat schimbarea situației politico-militare a Pactului Tripartit dar nu au influențat în mod negativ relațiile bilaterale sub raport cultural. Semnarea acordului cultural bilateral a reprezentat dovada cea mai bună în acest sens. Acordul cultural punea mai vechea Asociație culturală slovaco-română pe noi baze. Din 1942-1943, România și Slovacia și-au coordonat acțiunile diplomatice pentru a pregăti un dosar comun care să le confere o poziție cât mai bună în fața Ungariei. Nici în condițiile în care se prefigura victoria Alianților, acest tip de contacte nu și-au pierdut importanța dar România și Slovacia vor evolua sub raport politic în direcții diferite.

BIBLIOGRAPHY

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Fond 71 Slovacia

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Propagandei Naționale. Presa externă. Presa internă Slovenský Národný Archiv, Fond Ministerstvo Zahraničných veci 1939-1945

²⁵ Slovenský Národný Archiv (în continuare SNA MVZ), Fond Ministerstvo Zahraničných veci 1939-1945, șkat.506, d. 1669.

²⁶ Jana Bauerová, *op. cit.*, p.46-47.

²⁷ SNA MVZ, șkat. 506, d.2142.

²⁸ Loc. cit., șkat.506, d.2142.

²⁹ Profesorii Ján Blaho, Andrej Mráz și František Bokes, parlamentarii František Hrušovský și Konštantin Čulen, directorul Academiei, Ferdinand Šuliár, secretari din ministere ca Ján Sedlák, Ján Mešťančík sau J.E. Bor și alții, Jana Bauerová, *op. cit.*, p.166.

³⁰ *Eabidem*, p.166-167.

- Bauerová, Jana, *Slovensko a Rumunsko v rokoch 1939-1944*, Filozofická Fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave, 2014
- Čierna-Lantayová, Dagmar, *Medzinárodné a vnútropolitické factory slovensko-mad'arského vzt'ahu v období 1939-1945*, in *Slovenská republika 1939-1945 v medzinárodných súvislostiach*, Bratislava, Edita Ivančkováa kol., 2012
- Kubik, Petr, *Uspěcny a neúspěcny slovenské zahraniční politiky k Itálii 1940-1944*, in *Od Salzburgu do vypuknutia Povstania. Slovenská republica 1939-1945 očami mladých historikov*, VIII coord Zostavil Peter Sokolovič, Bratislava, Ustav Pamäti Národa, 2009
- Năstase-Matei, Irina, *Educație, politică și propagandă. Studenți români în Germania nazistă*, Cluj Napoca, Editura Școala Ardeleană; București, Editura Eikon, 2016